

KS. TADEUSZ ZADYKOWICZ

Instytut Teologii Moralnej KUL

ANTROPOLOGIA TEOLOGICZNOMORALNA
KONCEPCJE – KONTROWERSJE – INSPIRACJE
OGÓLNOPOLSKIE SPOTKANIE NAUKOWE STOWARZYSZENIA
TEOLOGÓW MORALISTÓW (KAMIEŃ ŚLĄSKI, 10-12.06.2007 r.)

Zjazd rozpoczął się 10 czerwca Mszą św. sprawowaną w intencji zmarłego śp. Ks. Prof. Janusza Nagórnego, byłego przewodniczącego Sekcji Polskich Teologów Moralistów. Następnie odbyło się spotkanie poświęcone przygotowaniu Księgi Pamiątkowej dedykowanej Ks. Profesorowi. 11 czerwca Mszy św. przewodniczył i homilię wygłosił ks. abp Alfons Nossol, Ordynariusz Opolski. Tego też dnia rozpoczęły się obrady. Ks. prof. I. Mroczkowski, Przewodniczący Stowarzyszenia, powitał nestorów polskiej teologii moralnej: ks. prof. S. Olejnika, ks. prof. J. Kowalskiego oraz prelegentów, a zwłaszcza W. Giertycha OP – teologa Domu Papieskiego i wszystkich zgromadzonych.

Dokonując wprowadzenia w obrady ks. I. Mroczkowski podkreślił, że teologowie moralisci powinni bronić godności człowieka i jego podmiotowości. Obowiązek ten jest tym bardziej doniosły, że mamy dzisiaj do czynienia z kryzysem wizji człowieka oraz swoistą podejrzliwością wobec jego podmiotowości, promowaną przez XX-wiecznych „mistrzów podejrzliwości” w duchu krytycznego nurtu dekonstrukcji i wszelkich redukcjonizmów. Tym bardziej potrzeba obrony godności osoby. Dlatego teologowie moralisci powinni podjąć to zadanie szukając zarówno podstaw biblijnych, jak i filozoficznych tej godności. Nie powinni jednak unikać także opisu antropologicznego, który wykorzysta dane nauk szczegółowych.

Pierwszej sesji przewodniczył ks. prof. P. Morciniec. Po ukonstytuowaniu się prezydium swój referat przedstawił ks. prof. H. Witczyk. Mówił on na temat głównych idei antropologicznych w Biblii. Obraz Boży w człowieku został ukazany jako źródło i cel działania moralnego człowieka. Ks. Witczyk wskazał na dwie interpretacje biblijnego terminu „obraz Boży” – prowadzoną metodą tekstów paralelnych oraz

metodą analizy narratywnej. Następnie Prelegent wskazał na dwa stwierdzenia dotyczące antropologii biblijnej: 1. biblijna wizja człowieka jest wpisana w historię zbawienia (od stworzenia do nowego stworzenia). Obraz Boga w człowieku wyłania się z miłości Boga i jest zadany człowiekowi. Człowiek powołany jest do stawania się obrazem Bożym; 2. Człowiek stworzony na obraz Boga ukazywany jest jako „widzialny wikariusz” niewidzialnego Boga.

Pierwsza interpretacja biblijnego wyrażenia o obrazie Bożym skupia się na cechach człowieka jako obrazu Bożego. Te cechy to: wolność i odpowiedzialność, rozum i serce zdolne do myślenia, zdolność kreatywnego kształtowania świata, naśladowanie Boga i harmonizowanie własnych działań z działaniami Boga, zdolność do bycia osobą, czyli do bycia w relacji do Boga i ludzi, odkrywanie świętości życia i poszanowania tej świętości. Współczesne interpretacje Księgi Rodzaju skupiają się na ukazaniu Boga jako Króla, który dominuje nad siłami natury, powołuje do życia, kontempluje stworzenie i cieszy się tym, co nie jest Nim. Taki obraz Boga pozwala odkryć prawdę o człowieku – Jego obrazie. Człowiek realizuje się przez panowanie (królowanie), realizujące się w tworzeniu harmonii pokoju, piękna, dobra; w naśladowaniu Boga, który stwarza z miłości. Ks. Witczyk wskazał też na trzy modele deformacji obrazu Bożego w człowieku, a zarazem trzy formy działania, które ograniczają człowieka: brak akceptacji własnych ograniczeń, fałszywy obraz brata jako rywala, pokusa łatwej jedności w oparciu o jedną ideę (jedność z przekreśleniem różnorodności, pokusa uniformizmu). Na zakończenie Prelegent zaznaczył, że wskazane dwa modele interpretacji obrazu Bożego wzajemnie się dopełniają, przy czym pierwszy jest bardziej teoretyczny, drugi natomiast bardziej praktyczny, egzystencjalny.

Drugi referat wygłosił Wojciech Giertych OP, teolog Domu Papieskiego. Tytuł jego wystąpienia brzmiał: *Nowe Prawo Ducha Świętego szczytem chrześcijańskiej orientacji moralnej*. Mówca podkreślił rolę Ducha Świętego w chrześcijańskim życiu moralnym. W swojej refleksji wyszedł od idei obrazu Bożego. Człowiek upodabnia się do tego obrazu przez naśladowanie wzoru Chrystusa. Ostatecznie jednak to upodobnianie się następuje dzięki łasce Ducha Świętego do tego stopnia, że można powiedzieć, że moralność jest chrześcijańska, jeśli opiera się na obecności Ducha Świętego.

Po referatach miała miejsce dyskusja. Ks. Olejnik podkreślił doniosłość zagadnień antropologicznych w dzisiejszej teologii moralnej. Wskazał jednak na potrzebę dopełnienia tej problematyki zagadnieniami szczegółowymi i potrzebę przejścia od fundamentów do konkretów. Zauważył także niebezpieczeństwo cofnięcia wykładów teologii moralnej do układu preceptywnego. Ks. Olejnik odwołał się też do przykładu Jana Pawła II, który potrafił połączyć formację dominikańską ze współczesną fenomenologią. O. Derdziuk pytał jak przekazać prawdę o obrazie Bożym w człowieku komuś, kto nie podziela wiary w Objawienie. W odpowiedzi na to pytanie o. Giertych stwierdził, że nawet dyskusja z niewierzącymi powinna być prowadzona na poziomie Ewangelii, a zwłaszcza Kazania na Górze. Ks. Witczyk podkreślił potrzebę historiozbowczego ujęcia moralności chrześcijańskiej i dodał, że analiza narracyjna pozwala na ukazanie najbardziej uniwersalistycznych tekstów Pisma św., ponieważ rozważanie tekstów narracyjnych pozwala wnikać w doświadczenia uniwersalne i dlatego postulował poszukiwanie publikacji pisanych w duchu narracji. Ks. Morcinek pytał czy można mówić o „moralności objawionej” na poziomie imperatywów

szczegółowych. Ks. M. Mróz, na kanwie postulatu uwypuklenia stanu natury pierwotnej a nie tylko stanu grzechu, postulował ściślejsze powiązanie teologii moralnej i teologii duchowości.

Kolejny z referatów wygłosił ks. prof. S. Nowosad. Został on zatytułowany: *Prawda człowieka i prawda jego działania*. Na początku Prelegent wskazał na współczesny kontekst podejścia do prawdy, zarówno na zjawiska pozytywne jak i negatywne. Przyczyną wszelkich zjawisk negatywnych (takich jak: sekularyzm, relatywizm, indywidualizm, indyferentyzm religijny, nomadyzm duchowy, naturalizm materialistyczny) wydaje się być antropologia bez Boga. Druga część wykładu została zatytułowana: *Człowiek i jego działanie*. Prawda osoby jest prawdą o jej działaniu. Za Janem Pawłem II ks. Nowosad podkreślił, że czyny ludzkie wyrażają osobę, jej dobro bądź zło. To one kwalifikują moralnie osobę. Ostatnia część została poświęcona osobowemu charakterowi prawdy. Prawda bowiem ostatecznie prowadzi do Chrystusa. To On odsłania przed człowiekiem „nieskończony ocean prawdy”

Kolejną dyskusję poprowadził ks. M. Mróz. Skupiono się w niej na sposobach dochodzenia do prawdy, takich jak: słowo, sakramenty. O. A. Derdziuk podkreślił potrzebę dowartościowania podmiotu działającego. Wobec nauczania typu heteronomicznego trzeba wrócić do nauczania moralności osoby. Ks. I. Mroczkowski pytał: dlaczego Kościół ma problem z przebicciem się ze swoim orędziem moralnym. Być może – mówił ks. Mroczkowski – trzeba ciągle pytać o racjonalność naszej wiary; a być może dlatego, że nie mamy wypracowanych pojęć, które oddawałyby istotę wolności, Nowego Prawa. Dlatego trzeba szukać sprzymierzeńców racjonalności naszej wiary.

Wykład na temat: *Chrześcijańskie uwarunkowania wolności ludzkiej* wygłosił ks. J. Kupczak. Swoją wypowiedź skoncentrował wokół czterech zagadnień: chrześcijańska hermeneutyka kultury Zachodu, chrześcijańskie źródła pojęcia wolności, nowy determinizm, wyzwolenie wolności. Dokonując opisu współczesnej kultury, Prelegent nawiązał do twierdzeń, że natura nie istnieje; nie istnieje także norma. Te zjawiska jeszcze mocniej podkreślają potrzebę powrotu do takich pojęć, jak: osoba, wolność oraz do soborowego zdania, że „tajemnica człowieka wyjaśnia się w tajemnicy Słowa Wcielonego” (KDK 22).

W dyskusji przypomniano wymianę zdań, jaka miała niegdyś miejsce między ośrodkami lubelskim i krakowskim, a dotyczącą koncepcji św. Tomasza i M. Schele-
ra. Ks. Gubała podkreślił, że K. Wojtyła znał dobrze filozofię przedmiotu św. Tomasa, ale jednocześnie twierdził, że należy ją uzupełnić o filozofię podmiotu, co zresztą mu się udało z powodzeniem. Znakiem owego dowartościowania jest analiza narracyjna fragmentów Ewangelii, jaką Jan Paweł II prowadził we wszystkich swoich encyklikach. Ks. Olejnik zwrócił uwagę, że Jan Paweł II ukazywał w świętych co znaczy wierność normom, kim jest osoba, co to jest wolność. Ks. Machinek podkreślił, że nie ma wolności absolutnej, ponieważ nie ma wolności „nieinkarnowanej” Wolność jako taka jest abstraktem.

Ks. prof. P. Bortkiewicz ukazał metodologiczne problemy antropologii teologicznomoralnej. Krytyczne spojrzenie na moralność chrześcijańską we współczesności oraz zakwestionowanie klasycznej antropologii, wszelkich pewników, a w konsekwencji takie zjawiska, jak nihilizm, powodują, że trzeba szukać nowego języka dla

ukazania prawdy o człowieku w ramach teologii moralnej, by przewyciężyć stygmat postmodernizmu, którym naznaczona jest współczesna myśl antropologiczna. Odnośząc się do propozycji zawartych w *Veritatis splendor*, Prelegent zwrócił uwagę na trzy rodzaje języka: język medytacji biblijnej, język analizy filozoficznej oraz język świadectwa. Na podstawie encykliki *Veritatis splendor* można odczytać pewne postulaty odnośnie do języka. Istnieje wymóg języka biblijnego, teologicznego, a co za tym idzie poszukiwania nowych tekstów, paradygmatów. Nie można jednak pominąć języka filozoficznego, który może stać się szczególnie przydatny dla ukazania znaczenia takich pojęć, jak: osoba, natura, wolność, świadomość. Szczególną jednak wartość należy nadać językowi świadectwa, który byłby jednak czymś więcej niż tylko egzemplifikacją. Istotą świadectwa jest odsłonięcie obiektywnej prawdy. Dlatego należy powrócić do wymiaru duchowościowego teologii moralnej. Nie można także ignorować wiedzy dostarczanej przez nauki szczegółowe. Ks. Bortkiewicz wskazał także na konkretne tematy metodologiczne, które ciągle czekają na bardziej szczegółowe opracowania. Należą do nich: jedność kwestii Boga i kwestii człowieka; wolność i samostanowienie; problem transcendencji człowieka; problem nadprzyrodzonego celu człowieka, jego życia.

Ostatni z wykładów, zatytułowany *Visio Dei vita hominis. Antropologiczny wymiar teologii współczesnej*, wygłosił ks. prof. J. Szymik. Autor zauważył, że teologia jest rozpięta między oglądem Boga a życiem ludzkim. Głównym zadaniem teologii jest kształtowanie „człowieka nowego” *Visio Dei* nadaje *vitae hominis* transcendentną perspektywę. Antropocentryzm współczesnej teologii musi być umieszczony w teocentryzmie. Nie może być między nimi sprzeczności. Punktem wyjścia teologii i antropocentryzmu jest chrystocentryzm. Biblia stawia pytanie o człowieka w samym centrum pytania o Boga: „Czymże jest człowiek, że troszczysz się o niego?” Odpowiedzią jest Jezus Chrystus: „Oto człowiek” „Jestem kochany, więc jestem” – podkreślał Prelegent. Bóg jest Stwórcą człowieka. Człowiek został poczęty z miłości. Zatem nie *cogito* jest fundamentem ludzkiego zaistnienia, lecz *amor*: „*amo ergo sum*” Miłość Boga – nasz początek. Człowiek jest pomysłem i projektem Boga. Nieznajomość Boga skutkuje nieznanością człowieka, dlatego teologia jest początkiem antropologii. Ks. Szymik podkreślił wagę teologii w antropologii. Antropologia musi też uwzględniać prawdę o ludzkiej grzeszności. Jest to prawda istotna, choć nie kres prawdy. Jezus, który przeszedł drogę odwrotną niż Adam, odsłania pełną prawdę o człowieku. Odwołując się do prezentacji książki Benedykta XVI *Jezus z Nazaretu*, dokonanej przez kard. Ch. Schönborna, Prelegent stwierdził, że pytanie kim jest człowiek znajduje swoją odpowiedź w naśladowaniu Chrystusa.

Na Zjeździe podjęto także sprawy organizacyjne. Zarząd przedstawił procedury zatwierdzania statutu Stowarzyszenia oraz „plusy i minusy” przejścia z osobowości kościelnej na osobowość prawną. Dokonano wyboru zarządu Stowarzyszenia. Na przewodniczącego komisji wyborczej powołano ks. W. Gubałę, a na skrutatorów ks. W. Olecha oraz ks. G. Kniazia. W wyborach tajnych dokonano wyboru Przewodniczącego (ks. prof. I. Mroczkowski), Wiceprzewodniczącego (ks. prof. M. Machinek), Sekretarza (ks. dr J. Sobkowiak) oraz Członków (ks. prof. S. Nowosad, ks. prof. P. Morciniec). Członkami Komisji Rewizyjnej zostali o. prof. A. Derdziuk, ks. prof. J. Troska, ks. K. Gryz. Podjęto uchwałę o wpisaniu wszystkich uczestników zebrania

założycielskiego do Stowarzyszenia na prawach członka zwyczajnego bez składania pisemnych oświadczeń. Decyzję o przekształceniu Stowarzyszenia w Stowarzyszenie z osobowością prawną na prawie cywilnym odłożono na następny rok.

Przeprowadzono sondaż dotyczący tematu przyszłorocznego spotkania. Jako propozycje zgłoszono następujące zagadnienia: moralność religijno-sakramentalna, przegląd teologii moralnej na świecie. Przyjęto też ewentualny termin (9-11.06. 2008 r.). Podjęto również wstępne prace nad przygotowaniem podręcznika teologii moralnej. Ks. Przewodniczący zaproponował wydawanie publikacji w stylu *Rivista*. Zaproponowano, by taki charakter nadać wydawanemu w Poznaniu czasopismu „Teologia i moralność”. Na wniosek ks. prof. Troski na sekretarza powołano ks. Damiana Bryła. W zamierzeniu ma to być półrocznik o charakterze tematycznym, zawierający również sprawozdania i recenzje. Do Rady Programowej powołano ks. prof. I. Mroczkowskiego, ks. prof. M. Machinka, ks. prof. S. Nowosada, ks. prof. P. Morcińca, ks. prof. J. Orzeszyne, ks. dr. hab. M. Mroza, ks. dr. hab. T. Reronia. Postanowiono, że sprawozdania z działalności poszczególnych ośrodków będą przygotowywane przez osoby wyznaczone przez dany ośrodek. Materiały należy nadsyłać na adres damianb@amu.edu.pl. Omówiono sprawę strony internetowej Stowarzyszenia. O. Derdziuk przedstawił stan przygotowań publikacji ku czci ks. J. Nagórnego. Podsumowania Zjazdu dokonał Przewodniczący Stowarzyszenia ks. I. Mroczkowski.